

Veliko bi lahko povedal, ne iz svoje skušnje, ampak, kako se je mojim sosedom učiteljem godilo, pa rajše molčim.

Naš gospod župnik pa, hvala Bogu — iz svojega in cerkvenega denarja otrokom nakupujejo hlače, čevlje, knjige in druge šolske reči.

L.

Metelko

v
slovenskem slovstvu.

7. Dobrovský, res začetnik boljšega jezikoslovstva slovenskega, je l. 1809 prvič in l. 1819 drugič dal na svetlo svojo izverstno slovnico „*Lehrgebäude der böhmischen Sprache*“ (8. XX. 326). Spremenil je bil nekoliko česki pravopis, lotiti pa se vseslovanskega si ni Dobrovský ni Kopitar ne derzne. Metelko skuša tedaj po cirilici za slovenski jezik napraviti primerne čerke. Vódi ga vzlasti polglasnik, in zgodaj je mógel kako poskušnjo na Dunaj poslati Kopitarju, ker mu le-tá v dopisu z Dunaja 9. jan. 1821 graja za polglasnik nasvetovano znamnje — a —, katero se mu zdi, kakor pravi, „*hoedus inter oves*“.

Kakor na Kranjskem Metelko, je snoval to misel na Štajarskem duhovnik Peter Daínko, kateri je v Radgoni l. 1822 spisal in v Gradcu l. 1824 na svetlo dal slovnico „*Lehrbuch der Windischen Sprache*“ (8. 344). Prenaredil je bohoričico — s, sh, f, fh, z, zh, — nekoliko po cirilskih pravilih, pa nič kaj lepo. Razun teh je rabil ê za é, in y za ü. Pisal je v tej novi abecedi — Dajnéici — nekaj knjig sam, pridobil si nekoliko družnikov, pa le malo, in ni bilo brati, da bi se bili o njej kaj bolj prepirali, ter je skoro potihnila.

Med tem pa je Metelko po cirilici za slovenščino zložil abecedo latinsko, ter po Dobrovskega slovnici spisal posebno za jezik slovenski:

a) *Lehrgebäude der Slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen.* Laibach. Eger. 1825. XXXVI. 8°. 296.

Pervi, ki je po Dobrovskitovem nauku spisal slovnico drugega jezika slovanskega, je bil A. Jaroslav Puchmayer, kateri je sestavil svoj „*Lehrgebäude der Russischen Sprache*“ (Prag 1820. XLI. 8°. 288), in koj drugi je bil Metelko, kateri jo je zložil za jezik slovenski. Pozneje je spisal V. Hanka poljsko (l. 1839) in J. P. Jordan serbsko za severne ali lužiške Serbe (l. 1841), pa že nekoliko drugače. — Slovenci so bili prvi, ki so veseli pozdravili Dobrov-

skega Slavina pa Slovanko; in Slovenci so bili med prvimi, ki so po njegovi izverstni česki dobili izverstno slovnico slovensko. Dasi po česki podobi — je slovnica ta vendar izvirna, Metelkovo prvo, pa tudi naj slavnije delo. Res je, kar ime pravi, poslopje (Lehrgebäude), po katerem se je treba dolgo sprehajati in bistro ogledovati, da se človek soznani z njim do dobrega. Bil sem v četrtem gimnazijskem razredu, ko sem si jo omislil. Dostikrat sem jo potem pregledoval, preiskoval, tudi zvesto prebiral, a smem reči, da še vedno v nji dobim kaj novega pa dobrega. Kar so tu in tam razlagali in razpisovali jezikoslovci pozneje, to ima sim ter tje povedano že Metelko ob kratkem, v jedru ali v osnovi, in še tiči v njej marsiktero dobro, doslej neizluščeno zerno. Da je slovenski jezik v besedi in pisavi tako čist, pravilen in dosleden, veliko bolj od drugih slovanskih, hvala za to gre naj več Metelčici. Dobrovský je vsem Slovanom, Metelko posebej Slovencem prvi razredil glagol v znanih šest verst. Kolika dobrota je že to! — Ločiti se ima vendar slovnica sama na sebi in oblika njena ali čerkopis. Čerka je sicer umerla, duh jezikov pa, ki ga uči slovnica, ostane dokler živi narod ter govori jezik slovenski.

Po tej knjigi je „oče perve in naj bolj čislane slovnice“ postal tudi „oče sedanjih slovniško izobraženih Slovencev“. — Brez Metelkove slovnice in Metelkovega učenja, pravi Jeran v „Zg. Danici“ l. 1861, bi slovenščina menda nikoli ne bila dosegla tolike čistosti in popolnosti. Vse, kar je pozneje slovniškega pisanja, ima Metelkovo slovnico za podstavo, in kdor koli se je želel dopolno izučiti slovenščine, se je mogel lotiti tudi Metelčice. — In res je tudi, kar piše Levstik v „Novicah“ l. 1862, da se je od l. 1825 mnogo popravil naš književni jezik, ali vendar izmed vseh slovnice, kolikor nam je od tedaj spisanih, nobena Metelčice ni dosegla, nikar že presegla. — Prav tako je pisal sedanji prvi slovničar Janežič že l. 1854 v svojem „Pregledu slovenskega slovstva“ (str. 143): „Zmed vsih slovnice, ki so bile pred njo in za njo spisane, se nam svetli kot edino neprecenljiv biser, njena krepost ostane stanovitna. Vsi poznejši slovničarji so skoziinškozi dobili luč od njenega leska, in njihove slovnice so le izsnutki iz tega v resnici mojstrovsko izdelanega poslopja, ali pa so spisane za posamezne stranke, ki so jih naši časi zbudili. Ta slovnica ima lasten čerkopis, ki pa ni nikdar splošne veljavnosti dosegel . . . Slovnica je skoz in skoz z globoko premišljenostjo sestavljena; zatorej se je je pa tudi težko izučiti. Naslednjič vendar poda sladek užitek poterpežljivemu bravcu; gotovo bo njegov jezik čist, gladek in lahkorazumljiv, kar se mora od vseh spisov, ki so po pravilih te slovnice spisani bili, očitno izreči“.

Ker slovnice ne mislim posebej popisovati, naj povém le sploh, da ima v predgovoru nekoliko o Slovanih in Slovencih po Dobrovskitu in Kopitarju; I. brizinski spominek „Glagolite po nas redka slovesa“ v prvotni obliki, v metelčici in latinski prestavi; slovanske narečja po Dobrovskega razredbi; kranjsko slovstvo ob kratkem, kranjske slovnice bolj na tanko, ter vzrok knjigi sami in nje obliki. V slovnici razlaga najprej čerke in njih glasove, kako se strinjajo in spreminjajo, ter naglašujejo. Prav dober in koristen je nauk, kako se besede skladajo, po prvotnih glasnikih in zlogih v treh redovih, kar namestuje nekaki slovar, kako se obrazijo po končnicah in sestavljajo po predlogih. Umetno je oblikoslovje ali nauk, kako se sklanjajo in spregajo besede, in skladnja z mnogoterimi zgledi. Po tem kaže, kako naj se prav slovenijo nemški izreki in pregovori, ima nekoliko slovenskih, in naposled nekatere Ezo-pove basni.

Ker je bila slovnica ta že poprej napovedana, se vé, da so je težko pričakovali iskreni pisatelji slovenski in slovanski, in res mikavno je brati, kako so jo sprejeli ter presojevali na pr. Slomšek, Jarnik, vzlasti Dobrovský, Kopitar, Šafařík in drugi slovanski veljaki.

Šolsko obzorje.

Iz Zagreba. Čedalje bolj se pokazuje, da so blizo važni trenutki hrvaškemu učiteljstvu, kjer bo namreč šlo za čast in slavo splošnega učiteljstva. Posamesni odbori so neprenehoma v delu; ni skoraj dneva, da bi se za splošni prvi hrvaški učiteljski zbor kaj ne storilo. Centralni odbor je izdal te dni hrvaškemu učiteljstvu razglas, v katerem namreč celoskupno učiteljstvo vabi, da premišljuje o vprašanjih, za ktera hoče, da pridejo v obravnavo. Taka vprašanja si more sleherni sam postaviti, pa tudi celi učiteljski zbori posamesnih šol, mest ali okrajev. Kdorkoli kakšno vprašanje postavi, bo pri zboru ob enem poročevalec o dotičnem vprašanju. Brž ko obravnavna vprašanja dospejo centralnemu odboru, se bo koj sestavil začasni program, ker glavni program se bo še le v predseji učiteljskega zbora odločil. Imena dotičnih govornikov na tem zboru se poprej nikomur ne bodo naznanjala, dokler se namreč zborovati ne bo začelo, a to zavoljo tega ne, da se nihče morebiti po kakšnem „baubau-u“ od svojih naprednih misli ne bi dal odvrniti. Centralni odbor tudi dostavlja v tem svojem proglasu to, kar nam se posebno važno dozdeva: „Splošni hrvaški učiteljski zbor mora biti na splošnem stanovišču, na skrajnem vrhu pedagoške naloge; zavolj tega je potrebno, da nikakoršnih oseb nima pred očmi. Naš zbor ustanovil bo le poglobljena načela, ki so razsvetljena s znanostjo in skušnjo, na katerih se šola in odgoja more razvijati. Sklepi tega zbora imajo biti rezultati zrelega in vsestranskega pedagoškega znanja in skušnje, a imajo biti našemu narodu kazalec in voditelj pri snovanju in ravnanju